

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

Sancti Agobardi Archiepiscopi Lvgdvnensis Opera

Agobardus <Lugdunensis>

Parisiis, 1666

Liber de imaginibus.

urn:nbn:de:hbz:466:1-14678

*LIBER CONTRA EORVM
superstitionem qui picturis & imagini-
bus sanctorum adorationis obsequium
deferendum putant.*

I. **P** R I M V M præceptum decalogi est di-
cente Deo : *Ego Dominus Deus tuus, Exod. 20.*
*qui eduxi te de terra Aegypti, de domo servitu-
ris. Non habebis deos alienos in conspectu meo.
Non facies tibi sculptile, nec similitudinem
omnium qui in cælo sunt desuper, & quæ versan-
tur in aquis sub terra. Non adorabis ea, & non
coles.* Ad quæ verba beatus Augustinus brevif-
simè subjungit, dicens : *In primo præcepto pro-
hibetur aliqua in figmentis hominum Dei simili-
tudo; non quia non habet imaginem Deus; sed
quia nulla ejus imago coli debet, nisi illa quæ &
hoc est quod ipse, nec ipsa pro illo, sed cum illo.*
*August. Hom. 2
super Exod. ad
cap. 50.*
Hæc dicens beatus Augustinus, docet nos bre-
viter qualiter & cetera hujusmodi præcepta in-
telligere debeamus. Nam cum distinctè dica-
tur non faciendam similitudinem omnium quæ
in cælo sunt, aut quæ in terra, vel quæ sub terra,
non de solis similitudinibus alienorum deorum
intelligitur dictum, sed & de cælestibus crea-
turis, aut quæ in honore creatoris humanus
sensus potuit excogitare. Propter quod & aper-
te Moyses loquitur ad populum, dicens : *Locu-
tus est Dominus ad vos de medio ignis. Vocem
verborum ejus audistis, & formam penitus non
vidistis. Et post pauca : Custodite igitur sollicitè*
Deuter. 4.

animas vestras. Non vidistis aliquam similitudinem in die qua locutus est Dominus vobis in Oreb de medio ignis; ne forte decepti faciatis vobis sculptam similitudinem, aut imaginem masculi vel femine, similitudinem omnium iumentorum qua sunt super terram, vel avium sub caelo volantium, atque reptilium qua moventur in terra, sive piscium qui sub terra morantur in aquis; ne forte oculis elevatis ad caelum, videam solem & omnia astra caeli, & errore deceptus adores ea & colas. In quibus verbis summopere notandum est, quia si opera manuum Dei non sunt adoranda & colenda, nec in honore Dei; quanto magis opera manuum hominum non sunt adoranda & colenda, nec in honore eorum quorum similitudines esse dicuntur.

August. de
Civit. Dei l.
10. cap. 1.

II. Ex libro sancti Augustini de civitate Dei x. quibus modis cultus dicatur: Videndum
» ac differendum est, quantum Deus donat, im-
» mortales ac beati in caelestibus sedibus, domi-
» nationibus, principatibus, potestatibus consti-
» tuti, quos isti deos, & ex quibus quosdam vel
» bonos daemones, vel nobiscum angelos nomi-
» nant, quomodo credendi sint velle a nobis reli-
» gionem pietatemque servari; hoc est, ut aper-
» tius dicam, utrum etiam sibi, an tantum Deo
» suo, qui etiam noster est, placeat eis ut sacra fa-
» ciamus, & sacrificemus; vel aliqua nostra, seu
» nos ipsos, religionis ritibus consecremus. Hic
» est enim divinitati, vel, si expressius dicendum
» est, deitati debitus cultus; propter quem uno
» verbo significandum, quoniam mihi satis ido-
» neum non occurrit Latinum, Graeco ubi neces-
» se est insinuo quid velim dicere. Latriam quip-

pe nostri, ubicunque sacrarum scripturarum
 positum est, interpretati sunt servitatem. Sed
 ea servitus, quæ debetur hominibus, secundum
 quam præcipit Apostolus servos dominis suis
 subditos esse debere, alio nomine Græcè nun-
 cupari solet. Latria verò secundum consuetu-
 dinem qua locuti sunt qui nobis divina eloquia
 condiderunt, aut semper aut tam frequenter
 ut penè semper, ea dicitur servitus, quæ perti-
 net ad colendum Deum. Proinde si tantummo-
 do cultus ipse dicatur, non soli Deo deberi vi-
 detur. Dicimur enim etiam colere homines,
 quos honorifica vel recordatione vel præsentia
 frequentamus. Nec solùm ea, quibus nos reli-
 giosa humilitate subicimus, sed quædam etiam
 quæ subjecta sunt nobis, perhibentur coli. Nam
 ex hoc verbo & agricolæ & coloni & incolæ vo-
 cantur. Et ipsos deos non ob aliud appellant
 cœlicolas, nisi quòd cœlum colant; non utique
 venerando, sed inhabitando, tanquam cœli
 quosdam colonos; non sicut appellantur coloni,
 qui conditionem debent genitili solo propter
 agriculturam sub dominio possessorum, sed, si-
 cut ait quidam Latini eloquij magnus auctor,
Urbs antiqua fuit, Tyrj tenuere coloni. Ab in-
 colendo colonos vocavit, non ab agricultura.
 Hinc & civitates à majoribus civitatibus velut
 populorum examinibus conditæ, coloniæ nun-
 cupantur. Ac per hoc cultum quidem non debe-
 ri nisi Deo, propria quadam notione verbi hu-
 jus omnino verissimum est. Sed quia & aliarum
 rerum dicitur cultus, ideo Latinè uno verbo
 significari cultus Deo debitus non potest. Nam
 & ipsa religio, quamvis distinctiùs non quem-

Virgil. 1.
 Eneid.

„ libet , sed Dei cultum significare videatur ;
 „ (unde isto nomine interpretati sunt nostri eam
 „ quæ Græcè *θρησκεία* dicitur) tamen quia Latina
 „ loquendi consuetudine non solum imperito-
 „ rum , verum etiam doctissimorum & cognatio-
 „ nibus humanis , atque affinitatibus , & quibus-
 „ que necessitudinibus dicitur exhibenda religio,
 „ non eo vocabulo vitatur ambiguum , cum de
 „ cultu deitatis vertitur quæstio. Ut fidenter di-
 „ cere valeamus religionem non esse nisi cultum
 „ Dei : quoniam videtur hoc verbum à signifi-
 „ canda observantia propinquitatis humanæ inso-
 „ lenter auferri. Pietas quoque propriè Dei cul-
 „ tus intelligi solet , quam Græci *εὐσεβείαν* vocant.
 „ Hæc tamen & erga parentes officiosè haberi
 „ dicitur. More autem vulgi hoc nomen etiam in
 „ operibus misericordiæ frequentatur. Quod ideo
 „ arbitror evenisse , quia hæc fieri præcipuè man-
 „ dat Deus , eaque sibi vel pro sacrificiis vel præ
 „ sacrificiis placere testatur. Ex qua loquendi con-
 „ suetudine factum est , ut & Deus ipse dicatur
 „ pius : quem sanè Græci nullo suo sermonis usu
 „ *εὐσεβῆν* vocant , quamvis *εὐσεβείαν* pro misericor-
 „ dia illorum etiam vulgus usurpet. Vnde in qui-
 „ busdam scripturarum locis , ut distinctio certior
 „ appareret , non *εὐσεβείαν* , quod ex bono cultu,
 „ sed *θεοσεβείαν* , quod ex Dei cultu compositum
 „ resonat , dicere maluerunt. Vtrumlibet autem
 „ horum nos uno verbo enuntiare non possumus.
 „ Quæ itaque *λατρεία* Græcè nuncupatur , & La-
 „ tinè interpretatur servitus , sed ea qua colimus
 „ Deum : vel quæ *θρησκεία* Græcè , Latinè autem
 „ religio dicitur , sed ea quæ nobis est erga Deum :
 „ vel quam illi *θεοσεβείαν* , nos verò non uno verbo
 „ exprimere ,

exprimere, sed Dei cultum possumus appellare: hanc ei tantum Deo debere dicimus, qui verus est Deus, facitque suos cultores deos. Quicunque igitur sunt in cœlestibus habitationibus immortales & beati, si nos non amant, nec beatos esse nos volunt, colendi utique non sunt. si autem amant & beatos esse volunt, profecto inde volunt, unde & ipsi sunt.]

In eodem libro post pauca: Huic nos servitutum, quæ latria Græcè dicitur, sive in quibusque sacramentis, sive in nobis ipsis debemus. Hujus enim templum simul omnes, & singuli templum sumus: quia & omnium concordiam, & singulos inhabitare dignatur: non in omnibus, quam in singulis major: quoniam nec mole distenditur, nec partitione minuitur. Cùm ad illud sursum est, ejus est altare cor nostrum: ejus unigenitum eum sacerdote placamus: ei cruentas victimas cœdimus, quando usque ad sanguinem pro ejus veritate certamus: eum suavissimo adolemus incensu, cùm in ejus conspectu pio sanctoque amore flagramus: Ei donamus: ei beneficiorum ejus solennitatibus festis & diebus statutis dicamus sacramusque memoriam, ne volumine temporum ingrata subrepat oblivio: ei sacrificamus hostiam humilitatis & laudis in ara cordis igne fervidæ caritatis. Ad hunc videndum, sicut videri poterit, eique coherentem, ab omni peccatorum & cupiditatum malarum labe mundamur, & ejus nomine consecramur. Ipse enim fons nostræ beatitudinis, ipse omnis appetitionis est finis. Hunc eligentes vel potius religentes, amiseramus enim

ibid. cap. 4.

» negligentes; hunc ergo religentes, unde & re-
 » ligio dicta perhibetur, ad eum dilectione ten-
 » dimus, ut perveniendo quiescamus; ideo bea-
 » ti, quia illo fine perfecti.]

*August. de
 Civit. Dei l. 9.
 cap. 15.*

III. Quòd inter Deum & homines nullus
 fit alius mediator quærendus, nisi ille qui Deus
 & homo est, ex lib. IX. sancti Augustini in ope-
 » re superiùs memorato: Multitudo quæ beata
 » est, unius Dei participatione fit beata. Cujus
 » participationis privatione misera multitudo ma-
 » lorum angelorum, quæ se opponit potiùs ad
 » impedimentum, quàm interponit ad beatitu-
 » dinis adiutorium, etiam ipsa multitudine ob-
 » strepit quodammodo, ne possit ad illud unum
 » beatificum perveniri, ad quod ut perducere-
 » mur, non multis, sed uno mediatore opus erat, &
 » hoc eo ipso cuius participatione simus beati, hoc
 » est, Verbo Dei, non factò, sed per quod fa-
 » cta sunt omnia. Nec tamen ob hoc mediator
 » est, quia Verbum, (maximè quippe immorta-
 » le & maximè beatum Verbum longè est à mor-
 » talibus miseris) sed mediator per quod homo,
 » eo ipso utique ostendens ad illud non solum
 » beatum, verùm etiam beatificum bonum non
 » oportere quæri alios mediatores per quos arbi-
 » tremur nobis perventionis gradus esse molien-
 » dos; quia beatus & pacificus Deus, factus par-
 » ticeps humanitatis nostræ, compendium præ-
 » buit participandæ divinitatis suæ. Neque enim
 » nos à mortalitate & miseria liberans, ad ange-
 » los immortales beatòsque ita perducit, ut eo-
 » rum participatione etiam nos immortales &
 » beati simus, sed ad illam trinitatem, cuius &
 » angeli participatione beati sunt. Ideo quando

in forma servi, ut mediator esset, infra ange-
 los esse voluit, in forma Dei super angelos man-
 sit: idem in inferioribus via vitæ, qui in supe-
 rioribus vita.]

IV. Ex libro x. ejusdem operis, ubi eviden-
 tissimè exemplo Domini Iesu Christi docet bea-
 tus Augustinus nulli creaturæ sacrificandum,
 ita docens: Qui autem putant hæc visibilia sa-
 crificia diis aliis congruere, summo verò Deo
 tanquam invisibili invisibilia & majora majori,
 meliorique meliora, qualia sunt puræ mentis
 & bonæ voluntatis officia, profectò nesciunt
 hæc ita signa esse illorum, sicut verba sonantia
 signa sunt rerum. Quocirca sicut orantes atque
 laudantes ad eum dirigimus significantes voces,
 cui res ipsas in corde quas significamus offeri-
 mus; ita sacrificantes non alteri visibile sacrifi-
 cium offerendum esse noverimus quàm illi cu-
 jus in cordibus nostris invisibile sacrificium nos
 ipsi esse debemus. Tunc nobis favent, nobis-
 que congaudent, atque ad hoc ipsum nos pro-
 suis viribus adjuvant angeli quique virtutesque
 superiores, & ipsa bonitate ac pietate poten-
 tiores. Si autem illis hæc exhibere voluerimus,
 non libenter accipiunt; & cùm ad homines ita
 mittuntur ut eorum præsentia sentiatur, aper-
 tissimè vetant. Sunt de his exempla in litteris
 sanctis. Putauerunt quidam deferendum ange-
 lis honorem, vel adorandò, vel sacrificando,
 qui debetur Deo; & eorum sunt admonitione
 prohibiti, jussique sunt hoc ei deferre, cui uni-
 fas esse noverunt. Imitati sunt angelos sanctos
 etiam sancti homines Dei. Nam Paulus & Bar-
 nabas in Lycaonia factò quodam miraculo sa-

August. de
 Civit. Dei l.
 10. c. 19. 20.

Act. 14.

» nitatis, putati sunt dij, eisque Lycaonij victi-
 » mas immolare voluerunt. quod à se humili pie-
 » tate removentes, eis in quem crederent annun-
 » tiaverunt Deum. Nec ob aliud fallaces illi su-
 » perbè sibi hoc exigunt, nisi quia vero Deo de-
 » beri sciunt. Non enim revera (ut ait Porphy-
 » rius, & nonnulli putant) cadaverinis nidori-
 » bus, sed divinis honoribus gaudent. Copiam
 » verò nidorum magnam habent undique, & si
 » ampliùs vellent, ipsi sibi poterant exhibere.
 » Qui ergo divinitatem sibi arrogant spiritus, non
 » cujuslibet corporis fumo, sed supplicantis ani-
 » mo delectantur, cui decepto subjectoque do-
 » minentur, intercludentes iter ad Deum verum,
 » ne sit homo illius sacrificium, dum sacrificatur
 » cuiquam præter illum. Vnde verus ille mediator,
 » in quantum formam servi accipiens, mediator
 » effectus est Dei & hominum homo Christus
 » Iesus, cum in forma Dei sacrificium cum Patre
 » sumat, cum quo & unus est Deus, tamen in
 » forma servi sacrificium maluit esse quàm sume-
 » re, ne vel hac occasione quisquam existimaret
 » cuilibet sacrificandum esse creaturæ.]

August. de
 Civ. Dei l.
 10. cap. 4.

V. Item ex libro præfati operis x. quòd nul-
 » la creatura colens Deum velit pro illo coli cui &
 » ipsa subdita est : Quæcunque igitur immortalis
 » potestas quantalibet virtute prædita, si nos di-
 » ligit sicut seipsam, ei vult esse subditos, ut bea-
 » ti simus, cui & ipsa subdita beata est. Si ergo
 » non colit Deum, misera est, quia privatur Deo.
 » Illi enim potiùs divinæ sententiæ suffragatur,
 » & dilectionis viribus favet, qua scriptum est:
 » Sacrificans diis eradicabitur, nisi Domino soli.
 » Nam, ut alia nunc taceam, quæ pertinent ad

religionis obsequium, quo colitur Deus, sacri-
 ficium certè nullus hominum est qui audeat di-
 cere deberi, nisi Deo. Multa denique de cultu
 divino usurpata sunt, quæ honoribus deferun-
 tur humanis, sive humilitate nimia, sive adula-
 tione pestifera; ita tamen ut quibus ea deferun-
 tur, homines haberentur, qui dicuntur colendi
 & venerandi; si autem multum eis additur, &
 adorandi. Quis verò sacrificandum censuit, ni-
 si ei quem aut scivit Deum, aut putavit, aut
 finxit?]

VI. Ex libro sancti Augustini de vera reli-
 gione, apud quos potissimum Deus verus qua-
 rendus sit: Priùs ergo sequendi sunt, inquit,
 qui unum summum solum verum Deum & so-
 lum colendum esse dicunt. Si apud hos veritas
 non eluxerit, tum demum migrandum est. Si-
 cut enim in ipsa rerum natura major est au-
 ctoritas unius ad unum omnia redigentis, nec
 in genere humano multitudinis ulla potentia est
 nisi consentientis; ita in religione qui ad unum
 vocant, eorum major & fide dignior esse debet
 auctoritas.]

VII. Ex homilia XXV. sancti Gregorij Pa-
 pæ super Evangelia, qualiter etiam apud san-
 ctos Deus quærendus sit: Quærentes autem nos
 vigiles inveniunt qui custodiunt civitatem; quia
 sancti Patres, qui Ecclesiæ statum custodiunt,
 bonis nostris studiis occurrunt, ut suo vel verbo
 vel scripto nos doceant. quos cum paululum
 pertransimus, invenimus quem diligimus. Quia
 Redemptor noster, etsi humilitate homo inter
 homines, divinitate tamen supra homines fuit.
 Cum ergo transeuntur vigiles, dilectus inveni-

» tur : quia cùm Prophetas & Apostolos infra ip-
 » sum esse conspiciamus, illum qui natura Deus est,
 » supra homines consideramus.

Cant. 3. His inde sententia Cantici canticorum (ubi
 ex persona sanctæ Ecclesiæ dicitur, *Invenerunt
 me vigiles qui custodiunt civitatem. Num quem
 dilexit anima mea vidistis? Paululum cùm per-
 transissem eos, inveni quem diligit anima mea.*)

*Gregor. in
 Job. l. 18. c. 33.*

ex prædicta homilia breviter adnotatis ; nunc
 videamus quid idem Pater in libro XVIII. expla-
 nationis in Iob de eisdem verbis dicat. Ait er-
 go : *Cùm redemptorem suum Ecclesia quæretet,
 in ipsis antiquis prædicatoribus spem figere noluit,
 quæ dicit : Paululum cùm pertransissem eos, in-
 veni quem diligit anima mea. Illum quippe inve-
 nire non posset, si istos transire noluisset.* Consona

*August. in
 Ioan. tract. 1.*

Psal. 120.

huic intellectui beatus Augustinus in homilia
 prima Evangelij secundum Iohannem loqui-
 » tur, dicens : De ipsis montibus est Iohannes, de
 » quibus paulò antè cantavimus, dicentes, *Leva-*
 » *vi oculos meos ad montes, unde veniet auxilium*
 » *mihî.* Ergo, fratres carissimi, si vultis intelli-
 » gere, levate oculos ad istum montem, id est,
 » erigite vos ad Evangelistam, erigite vos ad ejus
 » sensum. Sed quia montes isti pacem suscipiunt,
 » non potest autem esse in pace qui spem ponit in
 » homine ; nolite sic erigere oculos in montem,
 » ut putetis in homine spem vestram esse conlo-
 » candam, & sic dicite : *Levavi oculos meos in*
 » *montes, unde veniet auxilium mihî.* ut statim
 » subjungatis : *Auxilium meum à Domino qui*
 » *fecit cælum & terram.* Ergo levemus oculos in
 » montes, unde veniet auxilium nobis. Et tamen
 » non ipsi montes sunt in quibus spes nostra po-

nenda est. Accipiunt enim montes quod vobis
 ministrent. Vnde & montes accipiunt ubi spes
 ponenda est, cùm oculos nostros levamus ad
 Scripturas, quia per homines ministratæ sunt
 Scripturæ. Levavimus oculos nostros ad mon-
 tes unde auxilium veniet. Sed tamen quia ipsi
 homines qui scripserunt Scripturas, non de se
 lucebant; (sed ille erat lumen illorum qui inlu-
 minat hominem omnem venientem in hunc mun-
 dum; & mons erat ille Iohannes Baptista, qui
 dixit, *Non sum ego Christus*, ne quisquam in
 monte spem ponens, caderet ab illo qui montes
 inlustrat. Et ipse confessus, ait: *quoniam de ple-
 nitudine ejus omnes accepimus.*) ita debes dicere:
*Levavi oculos meos in montes, unde veniet au-
 xilium mihi.* ne auxilium quod tibi venit, mon-
 tibus imputes, sed sequaris, & dicas: *Auxilium
 meum à Domino qui fecit cælum & terram.* Ergo,
 fratres, ad hoc ista monuerim, ut quando ere-
 xistis cor ad Scripturas, cùm sonaret Evange-
 lium: *In principio erat Verbum, & Verbum erat
 apud Deum, & Deus erat Verbum, & cetera.*
 Quæ lecta sunt ut intelligatis vos levasse oculos
 in montes. Nisi enim ista dicerent, unde omni-
 no cogitaretis, non inveniretis. Ergo ex monti-
 bus venit vobis auxilium, ut hæc vel audiretis, si
 nondum potestis intelligere quod audistis, in-
 vocate auxilium à *Domino qui fecit cælum &
 terram*, quia montes sic potuerunt loqui, ut non
 possint ipsi inluminare, quia & ipsi inluminati
 sunt audiendo. Inde qui hæc dixit accepit, Io-
 hannes ille, fratres, qui discumbebat super pe-
 ctus Domini, & de pectore Domini bibebat
 quod nobis propinaret. Sed propinavit verba.

Ioan. Ii

Psal. 120.

» Intellectum autem inde debes capere, unde &
 » ipse biberat, qui tibi propinavit.] Istis etiam
 » paria hic idem Doctor in prædicti operis homi-
 » lia duodecima loquitur, cum verba Iohannis
 » Baptistæ tractaret, quæ ad discipulos suos Io-
 » hannes respondit, dicens: Non potest homo ac-
 » cipere quicquam, nisi datum fuerit ei de cælo.
 » Ipsi vos mihi testimonium perhibetis quòd di-
 » xerim, Ego non sum Christus. Tanquam dicens,
 » Quid vos fallitis? vos ipsi mihi quomodo propo-
 » suistis istam quæstionem? quid mihi dixistis,
 » Rabbi, qui erat tecum trans Iordanem, cui te-
 » stimonium perhibuisti? Nostis ergo quale te-
 » stimonium illi perhibui modo? Dicturus sum
 » non esse illum quem dixi esse ego, qui aliquid
 » accepi de cælo, ut aliquid essem. Inanem me
 » vultis esse, ut loquar contra veritatem. Non po-
 » test homo accipere quicquam, nisi datum fue-
 » rit ei de cælo. Ipsi vos mihi testimonium perhi-
 » betis quòd dixerim, Ego non sum Christus.
 » Non es tu Christus? Sed quid si major illo, quia
 » tu illum baptizasti? Missus sum. Ego præco-
 » sum, ille iudex est. Et audi testimonium multò
 » vehementiùs, multò expressiùs. Videte quid
 » nobiscum agitur. Videte quid amare debeamus.
 » Videte quia aliquem hominem amare præ-
 » Christo, adulterium est. Quare hoc dico, at-
 » tendamus vocem Iohannis. Poterat in illo er-
 » rari, poterat ipse putari qui non erat, respuit à
 » se falsum honorem, ut teneat solidam verita-
 » tem. Videte quid dicat Christum, quid se: *Qui*
 » *habet sponsam, sponsus est. Casti estote, spon-*
 » *sum amate. Quid autem tu es? quid nobis di-*
 » *cis? Qui habet sponsam sponsus est; amicus au-*

Ioan. 3.

Ioan. 3.

rem sponsi, qui stat & audit eum, gaudio gau- «
det propter vocem sponsi.] Et post pauca: Vide, «
 inquit, stantem in solido: *Non sum dignus cor-* « *Marc. 1.*
rigiam calciamenti eius soluere. Bene te humi- «
 lias, meritò stas, meritò non cadis, meritò au- «
 dis, & gaudio gaudes propter vocem sponsi. «
 Sic & Apostolus, amicus sponsi zelat, & ipse «
 non sibi, sed sponso. Audiatur vocem zelantis «
 zelo Dei. Vos zelo dixit, non meo, non mihi, «
 sed zelo Dei. Vnde? quomodo? quem zelas, «
 cui zelas? *Desponsavi enim vos uni viro, virgi-* « *2. Cor. II.*
nem castam exhibere Christo. Quid ergo times? «
 quare zelas? *Timeo, inquit, ne sicut serpens* «
Euam seduxit astutia sua, sic & vestri sensus «
corrumpantur à castitate, quæ est in Christo. «
 Omnis Ecclesia, virgo appellata est. Diuersa «
 esse membra Ecclesiæ, diuersis pollere donis «
 videtis, atque gaudetis. Alij coniugati, aliæ «
 conjugatæ. alij viduati, vxores vltra non quæ- «
 runt; aliæ viduatæ, maritos vltra non quærunt. «
 alij integritatem ab ineunte aetate conseruant; «
 aliæ virginitatem suam Deo voverunt. Diuersa «
 sunt munera; sed omnes isti, una virgo est. Vbi «
 ista virginitas? Non enim in corpore. In corpo- «
 re paucarum feminarum. Etsi dici virginitas in «
 viris potest, paucorum sanctitas. Integritas «
 etiam corporis est in Ecclesia, & honorabilius «
 membrum est. Alia autem sunt membra in cor- «
 pore, sed omnia in mente seruant virginitatem. «
 Quæ est virginitas mentis? Integra fides, so- «
 lida spes, sincera caritas. Hanc virginitatem «
 timebat ille qui zelabat sponso à serpente cor- «
 rumpi. Sicut enim membrum corporis violatur «
 in quodam loco, sic seductio linguæ violat vir- «
 ginitatem cordis.]

August. de
Civit. Dei l.
9. cap. 23.

VIII. Ex libro de Civitate Dei IX. sancti Augustini. Quòd licet sancti angeli atque homines nuncupentur dij, nequaquam tamen possint iidem sancti angeli appellari dij deorum, id est, hominum sanctorum. Ex qua consideratione colligitur, quia si angeli sancti non possunt dici dij hominum, multò minùs homines.

» Ait itaque idem Doctor: Veruntamen cum à nobis quæritur, si homines dicti sunt dij, quòd in populo dij sunt, quem per angelos vel per homines alloquitur Deus; quanto magis immortales eo nomine digni sunt, qui ea fruuntur beatitudine, ad quam Deum colendo cupiunt homines pervenire; quid respondebimus, nisi non frustra in Scripturis sanctis expressiùs homines nuncupatos deos, quàm illos immortales & beatos, quibus non æquales futuros in resurrectione promittitur; ne scilicet propter illorum excellentiam aliquem eorum nobis constituere Deum infidelis auderet infirmitas. Quod in homine facile est evitare. Et evidentiùs dici debuerunt homines dij in populo Dei, ut certi ac fidentes fierent eum esse Deum suum, qui dictus est Deus Deorum.

» Quia etsi appellantur dij immortales illi, & beati, qui in cœlis sunt, non tamen dicti sunt dij deorum, id est, dij hominum in populo Dei constitutorum, quibus dictum est, *Ego dixi, Dij estis, & filij excelsi omnes.* Hinc est quod ait Apostolus: *Etsi sunt qui dicantur dij, sive in cœlo, sive in terra, (sicuti sunt dij multi, & domini multi) nobis tamen unus Deus Pater, ex quo omnia, & nos in ipso; & unus Dominus Iesus Christus, per quem omnia, & nos per ipsum.*

Psal. 8.

Ioan. 10.

1. Cor. 8.

IX. His ita se habentibus, est modus divi-
 næ, sive evangelicæ, vel etiam humanæ gloriæ;
 sicut Alchimus Avitus Episcopus Viennensis in
 dialogo, ubi cum Gundobado Rege loquitur,
 dicit: Illud tamen quod ab æqualitate cœlestis
 gloriæ patrem & filium, perinde ut creaturam
 angelicam secludentes, quandam mihi invidiam
 illicitè supernis virtutibus delati honoris ob-
 tenditis, dicentes, Ergo & angelis atque ar-
 changelis, & quæcunque in excelsis sunt, glo-
 riam ferre debemus, licet minimè pertineat ad
 causam, etiam ad præsens non omnino sic re-
 nuo, quasi creaturæ sublimi atque præstanti
 gloriam ferre timeamus. Est quippe divinæ, est
 angelicæ, est etiam humanæ gloriæ modus,
 quem in multis Scripturarum locis invenimus
 & sanctorum meritis & apicibus Regum sine
 vitio adsentationis ascribi. Quæ enim inter ho-
 mines prima gloria, gloria hæc est omnibus san-
 ctiis ejus; & in Evangelio Dominus dicit, quòd
 nec Salomon in omni gloria sua sic vestitus est,
 sicut lilij flosculus specie naturali.]

Matth. 6.

X. Audiamus nunc his paria beatum Hie-
 ronymum prædicantem. Dicit enim in episto-
 la quam pro schismate Vigilantij ad Riparium
 Presbyterum transmisit: Nos autem, non dico
 martyrum reliquias, sed nec solem quidem &
 lunam, & angelos, & archangelos, non Sera-
 phim, non Cherubim, & omne nomen quod
 nominatur in præsentis seculo, & in futuro, co-
 limus & veneramur, ne serviamus creaturæ po-
 tius quàm creatori, qui est benedictus in secula.
 Honoramus autem reliquias martyrum, ut eum
 cujus sunt martyres adoremus. Honoramus ser-

» vos, ut honores servorum redundent ad Domi-

Matth. 18. » num, qui ait: *Qui vos suscipit, me suscipit.*]

XI. Consonat huic beatus Augustinus in li-

August. de » bro primo de civitate Dei, ita loquens: Nec
Civit. Dei l. »
1. cap. 13. »

» contemnenda & abjicienda corpora defuncto-

» rum justorum, quibus tanquam organis & va-

» sis ad omnia bona opera sanctus usus est Spiri-

» tus. Si enim paterna vestis & anulus, ac si quid

» hujusmodi, tantò carius est posteris, quanto

» erga parentes major affectus; nullo modo ipsa

» spernenda sunt corpora, quæ utique multò fa-

» miliariùs atque conjunctiùs quam quælibet in-

» dumenta gestamus. Hæc enim non ad ornamen-

» tum vel adiutorium quod adhibetur extrinse-

» cus, sed ad ipsam naturam hominis pertinent.

» Vnde & antiquorum justorum funera officiosa

» pietate curata sunt, & exequiæ celebratæ, &

» sepultura provisâ; ipsique cùm viverent, de

» sepeliendis vel etiam transferendis suis corpo-

» ribus, filiis mandauerunt. Ipse quoque Domi-

Matth. 26. » nus die tertio resurrecturus, religiosæ mulie-

» ris bonum opus prædicat, prædicandùmque

» commendat, quòd unguentum preciosum su-

» pra membra ejus effuderit, atque hoc ad eum

Matth. 27. » sepeliendum fecerit. Et laudabiliter commemo-

Marc. 15. » rantur in Evangelio qui corpus ejus de cruce ac-

Luc. 23. » ceptum diligenter atq; honorificè tegendum se-

Joan. 19. » peliendùmq; curarunt. Veruntamen istæ aucto-

Matth. 29. » ritates non hoc admonent, quòd insit ullus ca-

» daveribus sensus; sed ad Dei providentiam, cui

» etiam talia pietatis officia placent, corpora

» quoque mortuorum pertinere significant, pro-

» pter fidem resurrectionis astruendam.]

Item Augustinus in libro octavo ejusdem

operis : Nec tamen martyribus templa , sacer-
 dotia , sacra , & sacrificia constituimus : quo-
 nam non ipsi , sed Deus eorum nobis est Deus.
 Honoramus sanè memorias eorum tanquam
 sanctorum hominum Dei , qui vsque ad mor-
 tem corporum suorum pro veritate certarunt ,
 ut innotesceret vera religio , falsis fictisque con-
 victis. Quod etiam si qui artea sentiebant , ti-
 mendo reprimebant. Quis autem audivit ali-
 quando fidelium stantem sacerdotem ad altare ,
 etiam super sanctum corpus martyris ad Dei ho-
 norem cultumque constructum , dicere in pre-
 cibus : Offero tibi sacrificium , Petre , vel Pau-
 le , vel Cypriane ; cum apud eorum memorias
 offeratur Deo , qui eos & homines & martyres
 fecit , & sanctis suis angelis cœlesti honore so-
 ciavit ; ut ea celebritate & Deo vero de illorum
 victoriis gratias agamus , & nos ad imitationem
 talium coronarum atque palmarum , eodem in-
 vocato , in auxilium ex illorum memoriæ reno-
 vatione adhortemur. Quæcunque igitur adhi-
 bentur religiosorum obsequia in martyrum lo-
 lis , ornamenta sunt memoriarum , non sacra
 vel sacrificia mortuorum tanquam deorum.
 Quicunque etiam epulas suas eò deferunt ;
 quod quidem à Christianis melioribus non fit ,
 & in plerisque terrarum nulla talis est consue-
 tudo : tamen quicunque id faciunt , quas cum
 apposuerint orant & auferunt ut vescantur , vel
 ex eis etiam indigentibus largiantur , sanctifica-
 ri ibi eas volunt per merita martyrum in nomi-
 ne domini martyrum. Non autem esse ista sa-
 crificia martyrum novit , qui novit unum , quod
 etiam illic offertur sacrificium Christianorum.

August. lib.
8. cap. 27.

» Nos itaque martyres nostros, nec divinis hono-
 » ribus, nec humanis criminibus colimus, sicut
 » colunt pagani deos suos; nec sacrificia illis of-
 » ferimus, nec eorum probra in eorum sacra con-
 » vertimus.]

*August. quæst.
 in Gen. lib. 1.
 cap. 84.*

Dicit etiam in libro quem de sex dierum ope-
 re scripsit; quòd statuit lapidem Iacob, quem
 sibi ad caput posuerat, & constituit eum titu-
 lum, & perfudit illum oleo, non aliquid ido-
 latriæ simile fecit. Non enim vel tunc vel post-
 ea frequentavit lapidem adorando, aut ei sacri-
 ficando; sed signum fuit in prophetia eviden-
 tissimè constitutum, quæ pertinent ad unctio-
 nem. Vnde Christi nomen à chrismate est. Non
 solùm enim lapidi sacrificandum non est, sed
 nec ulli corporali incorporalivè creaturæ, nec
 in alicujus honorem præter solius vivi Dei tem-
 plum construendum. Quod cùm in aliis, tum
 in disputatione quam cum Maximo Manichæo
 incomminus habuit, probat B. Augustinus his
 » verbis: Si Deus Spiritus sanctus non esset tem-
 » plum, utique nos ipsos non haberet. Scriptum
 » est quippe in Apostolo: *Nescitis quia templum*
 » *Dei estis, & Spiritus Dei habitat in vobis.* Et
 » iterum: *Nescitis quia corpora vestra templum*
 » *in vobis est Spiritus sancti, quem habetis à Deo.*
 » Nonne si templum alicui sancto angelo excel-
 » lentissimo de lignis & lapidibus faceremus, ana-
 » thematizaremur à veritate Christi, & ab Eccle-
 » sia Dei, quoniam creaturæ exhiberemus eam
 » servitutem quæ uni tantùm debetur Deo?]

1. Cor. 6.

XII. Deus igitur solus est, sicut jam supe-
 rius multoties ostendimus, in quo spem nostram
 beatitudinis conlocare debemus, sicut idem

Pater in libro de doctrina Christiana primo
 his verbis insinuat, dicens: Cujus nos misere-
 mur, & cui consulimus, ad ejus quidem utili-
 tatem id facimus, eamque intuemur. Sed ne-
 scio quomodo etiam nostra fit consequens, cum
 eam misericordiam quam impendimus egenti
 sine mercede non relinquit Deus. Hæc autem
 merces summa est, ut ipso perfruamur, & om-
 nes qui eo fruimur, nobis etiam invicem in ipso
 perfruamur. Nam si in nobis id facimus, rema-
 nemus in via, & spem beatitudinis nostræ in
 homine aut in angelo conlocamus. quod & ho-
 mo superbus & angelus superbus arrogant sibi,
 atque in se aliorum spem gaudent constitui.
 Sanctus autem homo & sanctus angelus etiam
 fessos nos atque in se quiescere & remanere
 cupientes reficiunt potiùs, aut eo sumptu quem
 propter nos, aut illo etiam quem propter se ac-
 ceperunt, acceperunt tamen, atque ita refe-
 ctos in illum ire compellunt, quo fruente pa-
 riter beati simus. Nam & Apostolus exclamat:
*Numquid Paulus crucifixus est pro vobis? aut
 in nomine Pauli baptizati estis? Et: Neque qui
 plantat est aliquid, neque qui rigat, sed qui in-
 crementum dat Deus.* Et angelus hominem se
 adorantem monet, ut illum potiùs adoret sub
 quo ei Domino etiam ipse conservus est. Cum
 autem homine in Deo frueris, Deo potiùs
 quàm homine frueris. Illo enim frueris quo
 efficieris beatus; & ad eum te pervenisse læta-
 beris, in quo spem ponis ut venias. Inde ad
 Philemonem Paulus: *Ita, frater, inquit, ego
 te fruor in Domino. Quod si non addidisset, in
 Domino, & te fruor tantùm dixisset, in eo con-*

Augst. de
 Doct. Christ.
 1b. 1. c. 32. 33.

1. Cor. 1.

1. Cor. 2.

» stituiſſet ſpem beatitudinis ſuæ.]

*Auguſt. de
Civ. Dei lib.
12. cap. 1.*

XIII. Quòd autem ſola rationalis creatu-
ra poſſit effici beata, & hoc ipſum bonum non
habeat niſi à Deo, idem Doctòr teſtatur in li-
bro de civitate Dei xii. ita loquens: Non eſt
creaturæ rationalis vel intellectualis bonum,
quo beata ſit, niſi Deus. Itaque quamvis non
omnis beata poſſit eſſe creatura, (neque enim
hoc munus adipiſcuntur aut capiunt feræ, ligna,
ſaxa, & ſi quid ejuſmodi eſt) ea tamen quæ po-
teſt, non ex ſe ipſa poteſt, quia ex nihilo creata
eſt, ſed ex illo, à quo creata eſt. Hoc enim ade-
pto beata eſt, quo amiſſo, miſera eſt. Ille verò
qui non alio ſed ſe ipſo bono beatus eſt, ideo
miſer non poteſt eſſe, quia non ſe poteſt amit-
tere. Dicimus itaque immutabile bonum non
eſſe, niſi unum verum beatum Deum; ea verò
quæ fecit, bona quidem eſſe quòd ab illo, ve-
runtamen mutabilia, quòd non de illo, ſed de
nihilo facta ſunt. Quanquam ergo ſumma non
ſint quibus eſt Deus majus bonum; magna
ſunt tamen ea mutabilia bona quæ adhærere
poſſunt, ut beata ſint, immutabili bono, quod
uſque adeo bonum eorum eſt, ut ſine illo miſe-
ra eſſe neceſſe ſit.]

*Auguſt. de
vera Relig.
cap. 53.*

» Ex libro de vera religione: Non ſit ergo nô-
» bis religio cultus corporum æthereorum atque
» cæleſtium, ſed ejuſ cujuſ contemplatione bea-
» ti ſunt. Neque enim & nos videndo angelum
» beati ſumus, ſed videndo veritatem, qua etiam
» ipſos diligimus angelos, & eis congratulamur.
» Nec invidemus quòd eo paratiores & nullis
» moleſtiis interpedientibus perfruuntur: ſed
» magis eos diligimus, quoniam & nos tale ali-
» quid

quid sperare à communi Domino iussi sumus. “
 Quare honoramus eos caritate, non servitute. “
 Nec eis templa constituimus. Nolunt enim se “
 sic honorari à nobis, quia nos ipsos, cùm boni “
 sumus, templa summi Dei esse noverunt.] “

Nam & cùm exaudiunt angeli, Deus exaudit
 tanquam in vero nec manufacto templo suo,
 sicut in omnibus sanctis suis, ejusque tempora-
 liter fiunt iussu æterna sine lege conspecta. Nec
 movere debet, quòd cùm sit invisibilis, sæpe
 visibiliter patribus apparuisse memoratur. Sicut
 enim sonus qui auditur, sententia in silentio in-
 telligentia constituta, non est hoc quod ipsa;
 ita & species qua visus est Deus in natura invi-
 sibili constitutus, non erat quod ipse. Verunta-
 men ipse in eadem specie corporali videtur; si-
 cut illa sententia ipsa in sono vocis auditur; nec
 illi ignorabant invisibilem Deum in specie cor-
 porali, quod ipse non erat, se videre. Nam &
 loquebatur cum loquente Moyses, & ei tamen
 dicebat: *Si inveni gratiam ante te, ostende mihi* Exod. 33.
temetipsum scienter, ut videam te.

XIV. Item Augustinus in libro quinto de August. de
Trin. l. 5. c. 1.
 Trinitate dicit: Ea quæ de natura incommuta- “
 bili & invisibili, summoque vivente, & sibi “
 sufficiente, dicuntur non esse consuetudine vi- “
 sibilium, atque mutabilium, & mortalium, vel “
 egenarum rerum metienda, sed etiam in his, “
 inquit, etiam quæ nostris corporalibus adjacent “
 sensibus, vel quod nos ipsi in interiore homine “
 sumus, scientia comprehendere laboremus, “
 nec sufficiamus, non tamen impudenter in illa “
 quæ supra sunt divina & ineffabilia pietas fide- “
 lis ardescit, non quam suarum virium inflat ar- “

Q

„ rogantia, sed quam gratia ipsius Creatoris &
 „ Salvatoris inflammat. Nam quo intellectu ho-
 „ mo Deum capit, qui ipsum intellectum suum,
 „ quo eum vult capere, nondum capit? Si autem
 „ hunc jam capit, attendat diligenter nihil eo esse
 „ in sua natura melius, & videat utrum videat ibi
 „ ulla lineamenta formarum, nitores colorum,
 „ spatiosam granditatem, partium distantiam,
 „ molis distinctionem, aliquas per locorum in-
 „ tervalla motiones, vel quid ejusmodi. Nihil
 „ certè istorum invenimus in eo quo in natura
 „ nostra nihil melius invenimus, id est, in nostro
 „ intellectu, quo sapientiam capimus, quantum
 „ capaces sumus. Quod ergo non invenimus in
 „ meliore nostro, non debemus in illo quærere
 „ quod longè melius est meliore nostro. Ut sic
 „ intelligamus Deum si possumus, quantum pos-
 „ sumus, sine quantitate magnum, sine indigen-
 „ tia creatorem, sine situ præsentem, sine habi-
 „ tu omnia continentem, sine loco ubique totum,
 „ sine tempore sempiternum, sine ulla sui muta-
 „ tione mutabilia facientem, nihilque patientem.
 „ Quisquis Deum ita cogitat, etsi nondum potest
 „ omnimodo invenire quid sit, piè tamen caver,
 „ quantum potest, aliquid de illo sentire quod
 „ non sit.]

XV. Quantum autem visibilia noceant ad
 invisibilia capienda, & quantum amor corpo-
 rearum rerum, etiam bonarum, ad spiritualia
 contemplanda, ipse Dominus demonstrat, di-
 cens: *Ego veritatem dico vobis. Expedi vobis
 ut ego vadam. Si enim non abiero, Paracletus
 non veniet ad vos. Si autem abiero, mittam eum
 ad vos.* In quibus verbis hunc sensum esse sæpe

nominatus Pater Augustinus : Expedi vobis ut hæc forma servi auferatur à vobis. Caro quidem factum Verbum habito in vobis; sed nolo adhuc me carnaliter diligatis, & isto lacte contenti, semper infantes esse cupiatis. Si alimenta tenera, quibus vos alui, non subtraxero, solidum cibum non esuriatis; si carnaliter esurire non destiteritis, capaces spiritus non eritis. Nam quid est? *Si non abiero, Paracletus non veniet ad vos?* Numquid hîc positus, eum non poterat mittere? Quis hoc dixerit? Neque enim ubi ille erat, iste inde recessit. Quid est ergo? *Si non abiero, Paracletus non veniet ad vos?* nisi, Non potest capere spiritum, nisi carnaliter desinat diligere Christum? Vnde ille qui jam ceperat spiritum, *Etsi noveramus Christum, inquit, secundum carnem, sed nunc jam non novimus.* Ipsam quippe carnem Christi, non secundum carnem vocavit, qui Verbum carnem factum spiritualiter novit. Hoc nimirum significare voluit magister bonus, dicendo: *Si enim non abiero, Paracletus non veniet. Si autem abiero, mittem eum ad vos.* Christo autem descendente corporaliter, non solum Spiritus sanctus, sed & Pater, & Filius illis affuit spiritualiter. Ac per hoc, cum ex carnalibus essent spirituales futuri, profectò & Patrem & Filium & Spiritum sanctum capaciùs fuerant habituri.]

XVI. Nemo igitur sapientum ignorat, quòd homo fidelis, ut proficiat ab exterioribus, introrsus trahendus est, non ab interioribus exteriùs projiciendus, ut deficiat. Transire enim debet de carne ad animam, de corpore ad spiritum, de visibilibus ad invisibilia, de mundo ad Deum. Et iste

„ August. in
 „ Ioan. tract.
 „ 94. de Cap.
 „ 16.

„ 2. Corint. 5.

dicitur profectus, si ad meliora quis transeat, non ad deteriora. Melius verò esse animum, deterius corpus, eminentius spiritum, infimam carnem, novit qui ea quæ paulò superiùs sunt posita sancti Augustini verba legit, & intelligit. Multò autem his deteriora esse quæ humana & carnalis præsumptio fingit, etiam stulti consentiunt. In quo genere istæ quoque inveniuntur, quas sanctas appellant imagines non solùm sacrilegi ex eo quòd divinum cultum operibus manuum suarum exhibent, sed & insipientes, sanctitatem eis quæ sine anima sunt imaginibus tribuendo; nec hoc solùm, sed sanctificationem quoque, quam per Verbum Dei fieri testatur Apostolus, eis quæ nunquam loquuta sunt simulachris dementer concedendo. Denique Gedeon, qui, teste angelo, virorum fortissimus extitit, & mortuus dicitur in senectute bona, postulavit, ut narrat Scriptura divina, à fociis de præda in aures aureas, & accepit; fecitque ex eis Ephod, & posuit illud in civitate sua Ephra; fornicatúsque est omnis Israël in eo: & factum est Gedeoni & omni domui ejus in ruinam. Licèt enim ille hoc in honorem Dei fecerit, tamen quia non in loco quem Dominus elegerat, sed in sua illud voluit ponere civitate, quod utique lex vetuerat, non, ut putavit, elevationem consecuta exinde est domus ejus, sed everisionem. Et ut noverimus non diis alienis illud à Gedeone factum, statim sequitur: *Postquam autem mortuus est Gedeon, aversi sunt filij Israël, & fornicati sunt cum Baalim.* Vbi fornicati sunt in Ephod; nec aversi dicuntur, ut subaudiamus à Deo. nec Baalim, vel

Sud. 6. & 8.

Astaroth aut aliquod idolum nominatur. Vbi autem cum diis alienis, statim designantur Baalim, quod apud Hebræos pluralis numeri est, quod idola solet significare in Scriptura divina. Sicut etiam cum unum vitulum populus errans fecisset in eremo, dictum est: *Isti sunt dij tui Israël, qui te eduxerunt de terra Egypti.* Exod. 32°

XVII. Non solum verò divinum deferre honorem quibus non licet, sed & ambitiosè honorare sanctorum memorias ob captandam gloriam popularem, reprehensibile est. Arguit super his Dominus Phariseos in Evangelio, teste beato Hieronymo, his verbis. *Vae vobis Scribae & Pharisei hypocrite, qui edificatis sepulchra Prophetarum, & ornatis monumenta iustorum, & dicitis, Si fuissetis in diebus patrum nostrorum, non fuissetis socij eorum in sanguine Prophetarum.* Math. 23°
Hieron. in Math. c. 23^a Dicit itaque præfatus Doctor prudentissimo syllogismo, quo arguit eos filios esse homicidarum, dum ipsi opinione bonitatis & gloriæ in populo sepulchra ædificant Prophetarum, quos majores eorum interfecerunt, & dicunt, *Si fuissetis in illo tempore, non fecissetis ea quæ fecerunt patres nostri. Hoc autem etiam si sermone non dicant, opere loquuntur, ex eo quòd ambitiosè & magnificè ædificant memorias occisorum, quos à patribus suis esse jugulatos non negant.*

XVIII. Verùm ne quis putet spernendum testimonium singulorum sanctorum, libet non unius hominis, sed unius Ecclesiæ hoc loco testimonium inferere, ex quo perspicuè pateat quis antiquis fidelibus fuerit in divino honore cultus, vel quis amor erga memorias sanctorum.

*Euseb. lib.
4. c. 15.*

Denique Ecclesia Dei, quæ Catholicis de passione beati Polycarpi inter cetera de veneracione sanctorum martyrum ita loquitur: Sed ille æmulus totius boni, & adversarius omnium justorum, postquam vidit quod & per martyrij gloriam & pro vitæ egregiæ virtutibus coronatus est, & per mortem præmia immortalitatis indeptus, satis agere cœpit ut reliquias ejus ad sepulturam nostris desiderantibus non cederet. Instigabatur ergo Niceta Herodis pater, frater autem Dalcæ, adire judicem, ut peteret ab eo ne humanum concederet corpus; ne fortè, inquit, relinquentes illum qui crucifixus est, Christiani hunc dolere incipiant; Iudæis maximè ista machinantibus, qui & nostros in tantis oculis observarunt, ne eum flammis adhuc ardentibus raperent, ignorantes miserimi quia neque Christum aliquando possumus derelinquere, qui mortem pro totius mundi salute sustinuit, neque alium quemquam colere, quippe qui verum Deum, & qui solus colendus sit, noverimus; martyres verò tanquam discipulos Domini diligamus & veneremur, quasi integrè fidem magistro servantes & Domino, quorum nos quoque in fide & perseverantia caritatis optamus esse participes. Vbi autem vidit Centurio tam obstinam Iudæorum contentionem, positum in medio ipsum corpus exussit; & ita nos postmodum ambusta ossa, preciosissimis gemmis cariora, & omni auro probabiliora per ignem facta, collegimus, ac, sicut conveniebat ex more, condidimus. Quo in loco etiam nunc præstante Domino solemnes agimus celebrésque conventus; maxi-

mè quidem in die passionis ejus. Sed cùm eo-
rum memorias, qui priùs passi fuerant, cele-
bramus, ideo facimus, ut sequentium animi ad
prædecessorum viam exemplis insignibus susci-
tentur.]

Hæc de historiæ ecclesiasticæ libro quarto
sumpta, ut inter ceteras divinæ legis vel san-
ctorum patrum auctoritates teneant locum.
Cùmque omnium una sententia sit, cultum re-
ligionis soli Deo deberi; quid superest fide-
libus, nisi ut purgatis ab omni figmentorum pro-
phana servitute animis, totis viribus decerte-
mus, quatinus veraciter illud quod scriptum
est, dicere valeamus? *Non enim in errorem in-* Sap. 15.
*duxit nos hominum male artis excogitatio, nec
umbra pictura labor sine fructu, effigies sculpta
per varios colores, cujus aspectus insensato dat
concupiscentiam, & diligit mortuæ imaginis effi-
giem sine anima. Malorum amatores sunt qui
spem in talibus habent, & qui faciunt illos, &
qui diligunt, & qui colunt. Et iterum: Nemo
enim sibi similem homo poterit Deum fingere.
Cùm sit enim mortalis, mortuum fingit manibus
iniquis. Melior est enim ipse his quos colit:
quia ipse quidem vixit, cùm esset mortalis, illi
autem nunquam.*

XIX. Dicit forsitan aliquis non se putare
imagini quam adorat aliquid inesse divinum,
sed tantummodo pro honore ejus, cujus effi-
gies est, tali eam veneratione donare. Cui faci-
lè respondetur, quia si imago quam adorat,
Deus non est, nequaquam veneranda est, quasi
pro honore sanctorum, qui nequaquam divinos
sibi arrogant honores, sicut multis jam supra

testimoniis est ostensum. Illud quoque memoria dignum, quòd, sicut memoratæ historiae undecimus continet liber, destructis apud Alexandriam delubris ac simulachris idolorum, tantus fervor Christianitatis à dæmonibus ad Christum conversos inflammavit, ut unusquisque crucis dominicæ signum in postibus, in ingressibus, in fenestris, in parietibus, columnisque depingeret. O quam sincera religio! Crucis vexillum ubique pingebatur, non aliqua vultus humani similitudo; Deo scilicet hæc mirabiliter, etiam ipsis forsitan nescientibus, disponente. Si enim sanctorum imagines hi qui dæmonum cultum reliquerant venerari juberentur, puto quòd videretur eis non tam idola reliquisse, quàm simulachra mutasse.

*Euseb. lib. 7. c.
13.*

XX. Quòd autem imagines Apostolorum & ipsius Domini ob amorem potiùs & recordationem, quàm ob religionis honorem, aut aliquam venerationem, more gentilium, ab antiquis expressæ vel conservatæ sint, Eusebius Cæsariensis in libro septimo ecclesiasticæ historiae ostendit, inserens hujusmodi narrationem, cum de his quæ apud Cæsaream Philippi gesta

» compererat aliqua perstrinxisset. Ait ergo: Ve-

» rum quia urbis hujus fecimus mentionem, ju-

» stum videtur commemorare etiam illud in ea

» gestum quod historia dignum duximus. Mulie-

» rem quam sanguinis profluvio laborantem à

» Salvatore curatam Evangelia tradiderunt, hu-

» jus urbis civem constat fuisse; domusque ejus

» in ea etiam nunc ostenditur. Pro foribus verò

» domus ipsius basis quædam in loco editiori con-

» locata monstratur, in qua mulieris ipsius veluti

genibus provolutæ palmásque suppliciter ten-
 dentis imago ære videtur expressa. Adstat verò
 alia ære nihilominus fusa statua, habitu viri,
 stola comptè circumdati, & dextram mulieri
 porrigentis. Hujus ad pedem statuæ, è basi
 herba quædam nova specie nascitur; quæ cum
 exorta fuerit, excrescere usque ad stolæ illius
 ærei indumenti fimbriam solet; quam cum
 summo vertice crescens herba contigerit, vires
 inde ad depellendos omnes morbos langorés-
 que conquirat; ita ut quæcunque illa fuerit in-
 firmitas corporis, haustu exiguo madefacti sa-
 lutaris graminis depellatur, nihil omnino vi-
 rium gerens, si antequam æreæ fimbriæ sum-
 mitatem crescendo contingerit, decerpatur.
 Hanc statuam ad similitudinem vultus Iesu for-
 matam tradebant: quæ permansit ad nostra us-
 que tempora, sicut oculis nostris ipsi inspexi-
 mus. Et nihil mirum, si hi qui ex gentibus cre-
 diderant pro beneficiis quæ à Salvatore fuerant
 consecuti, hujusmodi velut munus videbantur
 offerre; cum videamus etiam nunc & Aposto-
 lorum Petri vel Pauli & ipsius Salvatoris ima-
 gines designari, tabuláque depingi; sed & an-
 tiquas ipsorum imagines à quibusdam conser-
 vatas, nos vidimus. Quod mihi videtur ex gen-
 tili consuetudine indifferenter observatum,
 quòd ita soleant honorare quos honore dignos
 duxerint. Insignia etenim veterum reservari ad
 posterorum memoriam, illorum honoris, ho-
 rum verò amoris indicium est. Denique & Iaco-
 bi cathedra, qui primus in terris Episcopus ab
 ipso Salvatore & ab Apostolis in Hierosolymis
 est electus, quémque fratrem Christi volumi-

na designant, usque in hodiernum inibi conser-
vatur. Ita in ea sedent omnes qui usque ad pra-
sens tempus sedis illius sacerdotium sortiuntur.]
Haec tenus Eusebius.

XXI. Beda quoque, Anglorum gentis ho-
mo, & suo tempore divinis litteris non medio-
criter imbutus, cum de mari quod in templo
Domini à Salomone factum est pertractaret,
intulit post hæc verba: Notandum sanè quia
sunt qui putant lege Dei prohibitum, ne vel
hominum vel quorumlibet animalium sive re-
rum similitudines sculpamus, aut depingamus
in Ecclesia, vel alio quolibet loco; eo quod in
Deut. 5. Decalogo legis dixerit: *Non facies tibi sculpti-*
le, neque omnem similitudinem quæ est in cælo de-
super, & quæ in terra deorsum, nec eorum quæ
sunt in aquis sub terra. Qui nequaquam hoc pu-
tarent, si vel Salomonis opus ad memoriam re-
vocassent, quo & in templo intus palmas fecit
& Cherubim, cum variis cælaturis, & in co-
lumnis illius mala granata & retes, in mari
quoque æneo duodecim boves, & sculptruras
histriatas, sed & in vasibus laterum, ut in se-
quentibus legitur, leones cum bobus, palmas,
axes, & rotas, cum Cherubim & vario pictu-
rarum genere fecit; vel certè ipsius Moyfi ope-
ra considerassent, qui jubente Domino, & Che-
rubim priùs in Propitiatorio, & postea serpen-
tem fecit æneum in eremo, cujus intuitu popu-
lus à ferarum serpentium veneno salvaretur. Si
enim licebat serpentem exaltari æneum in li-
gno, quem aspicientes filij Israël viverent; cur
non licet exaltationem Domini Salvatoris in
cruce, qua mortem vicit, ad memoriam fidei-

bus depingendo reduci; vel ad alia ejus mira-
 cula & sanationes, quibus de eodem mortis au-
 ctore mirabiliter triumphavit; cùm horum aspe-
 ctus multum sæpe compunctionis soleat præsta-
 re contuentibus, & eis quoque qui litteras igno-
 rant, quasi vivam dominicæ historiæ pandere
 lectionem. Nam & pictura Græcè ζωγραφία,
 id est, viva scriptura vocatur. Si licuit duode-
 cim boves æneos facere, qui mare superpositum
 ferentes quatuor mundi plagas, terni respice-
 rent; quid prohibet duodecim Apostolos pin-
 gere, quomodo euntes, omnes gentes bap-
 tizantes eos in nomine Patris & Filij & Spiritus
 sancti, viva ut ita dixerim præ oculis omnium
 designari Scriptura? Si contra legem non fuit
 in eodem mari sculpturas histriatas in gyro de-
 cem cubitorum fieri; quomodo legi contrarium
 putabitur, si historias sanctorum ac martyrum
 Christi sculpamus sive pingamus in tabulis,
 qui per custodiam divinæ legis ad gloriam me-
 ruerunt æternæ retributionis attingere. Verùm
 si diligentius verba legis attendamus, fortè pa-
 tebit non interdictum imagines rerum aut ani-
 malium facere, sed hæc idolatriæ gratia face-
 re omnimodis esse prohibitum. Denique dictu-
 rus in monte sancto Dominus, *Non facies tibi*
sculptile, neque omnem similitudinem, præmi-
 sit: *Non habebis deos alienos coram me*. Deinde
 subjunxit: *Non facies tibi sculptile, neque om-*
nem similitudinem quæ est in celo desuper, & quæ
in terra deorsum, nec eorum quæ sunt in aquis sub
terra. Atque ita conclusit: *Non adorabis ea,*
neque coles. Quibus verbis apertè declaratur
 quòd illæ similitudines fieri prohibentur ab ho-

2. Paral. 4.

» minibus quæ in venerationem deorum alieno-
 » rum facere solent impij, quæque ad colendum
 » atque adorandum Gentilitas errabunda reperit.
 » Ceterùm simpliciter hæc fieri nulla, ut reor, le-
 » gis divinæ littera vetat. Alioquin & Dominus
 » tentantibus se Pharisæis de tributo Cæsari red-
 » dendo, in quo nomen & imaginem Cæsaris ex-
 » pressam esse dicebant, nequaquam ita respon-
 » deret: *Reddite quæ sunt Cæsaris Cæsari, & quæ*
 » *sunt Dei Deo.* sed potius eorum corrigeret er-
 » rorem, dicens: Non licet vobis in percussura
 » auri vestri imaginem facere Cæsaris, quia talem
 » sculpturam lex divina prohibet. Esset namque
 » locus ut ostenso sibi numismate census hoc dice-
 » ret, si in eo Cæsaris imago, cujus idolatriæ, &
 » non ad iudicium magis regiæ potentia, esset
 » formata.] Hæc de præfati viri libello sumpsisse
 » sufficiat.

Matth. 22.
 Marc. 12.
 Luc. 20.

XXII. Legimus verò in gestis beati Syl-
 vestræ Papæ, Constantinum Imperatorem necdum
 fonte vitæ renatum, sanctorum Apostolorum
 Petri & Pauli vultus ostensis à prædicto Papa
 tabulis, in quibus utriusque Apostoli effigies
 antiquitus ad memoriam expressa servabatur,
 sicut visione nocturna sibi ostensi fuerant, cog-
 novisse, & ilico adorasse. Sed numquid hac au-
 ctoritate Constantini adorare sancti alicujus
 imaginem debemus; cum idem Imperator ma-
 gis hoc ex consuetudine idolatriæ pestifera fe-
 cerit, quam ex consideratione verissimæ ratio-
 nis, quam necdum ipse cognoverat? Et ne id
 presumptivè adstruere videamur, beati Ambro-
 sij Mediolanensis Episcopi, viri doctrina & san-
 ctitate præcipui, auctoritatem inserimus: qui

in revelatione quæ ei sanctorum martyrum Gervasij & Protasij fuit ostensa, refert beatum Paulum Apostolum, qui illis duobus tacentibus loquebatur, ex recordatione picturæ ipsius agnovisse; nec tamen usquam scribit, non dicam picturam illius, sed ne præsentem quidem Apostolum, ac secum loquentem, ullatenus adorasse. Quendam quoque Presbyterum beatus Paulinus per epistolam acriter increpat, quoniam poposcerat ut ei suam & uxoris suæ picturam transmitteret, ut hos, quos absentes amabat, præsentem eo modo semper haberet. For-Juliensem etiam Episcopum beatus Papa Gregorius arguisse legitur, ideo quòd imagines Apostolorum de sua basilica eraserat ob superstitionem vulgi eas contra regulam fidei adorantis, ac non potiùs rationabili auctoritate ejusmodi errorem correxit, pictura illæsa ad posterorum memoriam permanente.

*Paulinus
epist. 8. ad
Sever.*

XXIII. Beatus verò Augustinus in libro de civitate Dei x. dixit inter cetera: *Legimus serpentis morsus mortiferos, ad poenam justissimam peccatorum, in ligno exaltato, atque prospecto a neo serpente sanatos, ut & populo subveniretur afflicto, & mors morte destructa, velut crucifixæ mortis similitudine signaretur. quem sanè serpentem, propter facti memoriam reservatum, cum postea populus errans tanquam idolum colere cœpisset, Ezechias rex religiosa potestate Deo serviens, cum magna pietatis laude contrivit.* Idem etiam Pater in libro primo de Concordia Evangelistarum, quem contra paganos edidit, disputat de illis qui Dominum Iesum Christum dicebant epistolari sermone librum

*August. de
Civit. Dei lib.
10. cap. 8.*

August. lib.
1. de Concord.
Evang. c. 10.

scripsisse, & Petro ac Paulo tradidisse, & dicit: *Cum enim vellent tale aliquid fingere Christum scripsisse ad discipulos suos, cogitaverunt ad quos potissimum scribere potuisset facile crederetur, tanquam ad illos qui ei familiarius adhaesissent, quibus illud quasi secretum dignè committeretur. Et occurrit eis Petrus & Paulus. Credo quòd pluribus locis simul eos cum illo pictos viderent, quia merita Petri & Pauli etiam propter eundem passionis diem celebrius solenniter Roma commendat. & sic omnino errare meruerunt qui Christum & Apostolos ejus non in sanctis codicibus, sed in pictis parietibus quæsiverunt.* Hæc sanctus Augustinus. Ex quibus manifestè colligitur, quia si serpentem æneum quem Deus fieri præcepit, quoniam errans populus tanquam idolum colere cœpit, Ezechias religiosus Rex cum magna pietatis laude contrivit; multò religiosius sanctorum imagines (ipsis quoque sanctis faventibus, qui ob sui honorem cum divinæ religionis contemptu, eas adorari more idolorum indignantissimè ferunt) omni genere conterendæ, & usque ad pulverem sunt eradendæ; præsertim cum non illas fieri Deus jusserit, sed humanus sensus excogitaverit.

August. de
Civ. Dei
lib. 4. c. 30.

XXIV. Quòd autem Deus castius absque simulachris veneretur, testis est etiam Quintus Lucilius Balbus Gentilis Philosophus; sicut præfatus Doctor in quarto de civitate Dei libro eum disputantem inserit his verbis: Videtisne igitur ut à physicis rebus bene atque utiliter inventis ratio sit tracta ad commentitios & fictos deos? Quæ res genuit falsas opiniones, erroresque turbulentos, & superstitiones penè aniles.

Et formæ enim nobis deorum, & ætas, & ve-
 stitus, ornatúsque noti sunt: genera præterea,
 conjugia, cognationes, omniáque traducta ad
 similitudinem imbecillitatis humanæ. Nam &
 perturbatis animis inducuntur. Accepimus
 etiam deorum cupiditates, ægritudines, ira-
 cundias. Nec verò, ut fabulæ ferunt, dij bellis
 præliísque caruerunt. Nec solùm, ut apud Ho-
 merum, cùm duos exercitus contrarios alij dij
 ex alia parte defenderent, sed etiam ut cum Ti-
 tanis aut cum Gigantibus sua propria bella gef-
 serunt. Hæc & dicuntur & creduntur stultissi-
 mæ, & plena sunt vanitatis, summæque leuita-
 tis. Ecce interim quæ confitentur qui defendunt
 deos Gentium. Deinde cùm hæc ad superstitionem
 pertinere dicat, ad religionem verò quam
 ipse secundùm Stoicos videtur dicere. Non
 enim Philosophi solùm, inquit, verùm etiam
 majores nostri superstitionem à religione sepa-
 raverunt. Nam qui totos dies precabantur, in-
 quit, & immolabant, ut sui sibi liberi supersti-
 tes essent, supersticiosi sunt appellati. Quis non
 intelligat eum conari, dum consuetudinem ci-
 vitatis timet, religionem laudare majorum,
 eamque à superstitione sejungere velle, sed
 quomodo id possit non invenire? Si enim à ma-
 joribus illi sunt appellati supersticiosi, qui to-
 tos dies precabantur & immolabant; numquid
 & illi qui instituerunt quod iste reprehendit,
 deorum simulacra diversa ætate & veste distin-
 cta, deorum genera, conjugia, cognationes?
 Hæc utique cùm tanquam supersticiosa culpan-
 tur, implicat ista culpa majores talium simula-
 chrorum institutores atque cultores.] Et post

Ibid. c. 31

» pauca : Dicit etiam , inquit , idem auctor accu-
 » tissimus atque doctissimus , quòd ij soli ei vi-
 » deantur animadvertisse quid esset Deus , qui
 » crediderunt eum esse animam motu ac ratione
 » mundum gubernantem ; ac per hoc etsi nondum
 » tenebat quod veritas habet , (Deus enim verus ,
 » non anima , sed animæ quoque est effector , &
 » conditor) tamen si contra præjudicia consuetu-
 » dinis liber esse posset ; unum Deum colendum
 » fateretur , atque suaderet , motu ac ratione
 » mundum gubernantem , ut ea cum illo de hac re
 » quæstio remaneret , quòd eum diceret esse ani-
 » mam , non potiùs & animæ creatorem . Dicit
 » etiam antiquos Romanos plus quàm annos
 » centum & septuaginta deos sine simulachro co-
 » luisse . Quod si adhuc remansisset , castiùs dij
 » observarentur . Cujus sententiæ suæ testem ad-
 » hiberet inter cetera etiam Gentem Iudæam .
 » Nec dubitat eum locum ita concludere , ut dicat
 » qui primi simulachra deorum populis posue-
 » runt , eos civitatibus suis metum ademisse , &
 » errorem addidisse ; prudenter existimans deos
 » facilè posse in simulachrorum stoliditate con-
 » temni .

XXV. Dicit etiam beatus Augustinus in li-
 bello de vera religione , ad percipiendam veri-
 tatem nihil magis impedire , quàm vitam libi-
 dini deditam , & falsas imaginationes rerum
 sensibilium , quæ nobis ab hoc sensibili mundo
 per corpus impressæ varias opiniones errorif-
 que generant ; nec errorem ullum in religione
 esse potuisse , si anima pro Deo suo non coleret
 animam , aut corpus , aut phantasmata sua , quæ
 nihil sunt aliud , quàm de specie corporis cor-
 poreo

poreo sensu attracta figmenta. Non ergo creaturæ potiùs quàm creatori serviamus, nec evanescamus in cogitationibus nostris. Hæc perfecta religio est. Ait etiam: Cùm enim Ecclesia Catholica per totum orbem diffusa atque fundata sit, nec miracula illa in nostra tempora durare permessa sunt, ne anima semper visibilia quæreret, & eorum consuetudine frigeret genus humanum, quorum novitate flagravit.] Item ibi: Animus perversè judicat cui ad contemplandam summam pulchritudinem mens non oculus factus est. Ille vult mentem convertere ad corpora, oculos ad Deum. Quærit enim intelligere carnalia, & videre spiritalia. quod fieri non potest. Quare ista perversitas corrigenda est, quia nisi fecerit quod sursum est deorsum, & quod deorsum est sursum, regno cælorum aptus non erit. Non ergo summam quæramus in infimis, nec ipsis infimis inhareamus. Iudicemus ea, ne cum ipsis iudicemur; id est, tantum eis tribuamus, quantum species meretur extrema; ne cùm in novissimis primam quærimus, à primis inter novissima numeremur.] Item ipse: Non sit nobis religio, cultus hominum mortuorum: quia si piè vixerunt, non sic habentur ut tales quærant honores; sed illum à nobis coli volunt, quo inluminante lætantur meriti sui nos esse consortes. Honorandi ergo sunt propter imitationem, non adorandi propter religionem. Non sit nobis religio, humanorum operum cultus. Meliores enim sunt ipsi artifices, qui talia fabricantur, quos tamen colere non debemus. Non sit nobis religio in phantasmatis nostris. Melius est enim qua-

R

“ *August. de*
“ *vera Relig.*
“ *c. 25.*

“ *Ibid. c. 33.*
“ *¶ 34.*

“ *Ibid. c. 55.*

» Iecunquē verum, quā omne quicquid pro ar-
 » bitrio fingi potest. Et tamen animam ipsam,
 » quamvis anima vera sit, cū falsa imaginatur,
 » colere non debemus. Melior est vera stipula,
 » quā lux inani cogitatione pro suspicantis vo-
 » luntate formata. Et tamen stipulam quam sen-
 » timus & tangimus, dementis est credere colen-
 » dam.] Idem in epistola ad Consentium dicit:
 » Cogitationis carnalis compositionem vanū-
 » que figmentum ubi veneratio labefactare inci-
 » pit, continuō illo intus adjuvante atque inlu-
 » minante qui cum talibus idolis in corde nostro
 » habitare non vult, ita ista confringere atque à
 » fide nostra quodammodo excutere festinemus,
 » ut ne pulverem quidem ullum talium phantasi-
 » matum illic remanere patiamur.]

*August. ep.
85. ad Con-
sent.*

XXVI. Quòd veræ temeritatis offensam in-
 currat, qui aliquid divinum in sacrilegos ritus
 usurpat, testatur idem Doctor in epistola ad la-

*August. ep.
119. c. 20.*

» nuarium, ita dicens: Quid de paginis evange-
 » licis sortes legunt, etsi optandum est ut hæc po-
 » tiùs faciant, quā ad dæmonia consulenda
 » concurrant, tamen etiam ista mihi displicet
 » consuetudo, ad negotia secularia & ad vitæ hu-
 » jus vanitatem propter aliam vitam loquentia
 » oracula divina velle convertere.] Sic consimile

Matth. 23.

» Domini illa tractaret, quæ ita se habent: Di-
 » latant enim phylacteria sua, & magnificent
 » fimbrias. Pittaciola, inquit, illa decalogi phy-
 » lacteria vocabant; quòd quicumque habuisset
 » ea, quasi ob custodiam & munimentum sui
 » haberet; non intelligentibus Pharisæis quòd
 » hæc in corde portanda sint, non in corpore.

aliouin & armaria & arcæ habent libros, & Dei notitiam non habent. Hoc apud nos superstiosæ mulierculæ in parvulis evangelis, in crucis ligno, & in istiusmodi rebus (qui habent quidem zelum Dei, sed non juxta scientiam) usque hodie factitant.]

XV VII. De talibus institutis (vt beati quoque Leonis Papæ verba ponamus) etiam illa generatur impietas, ut sol inchoatione diurnæ lucis exurgens, à quibusdam insipientioribus de locis eminentioribus adoretur. quod nonnulli etiam Christiani adeo se religiosè facere putant, ut priusquam ad beati Petri Apostoli Basilicam, quæ uni Deo verò & vivo dedicata est, perveniant, superatis gradibus, quibus ad suggestum aræ superioris ascenditur, converso corpore ad nascentem se solem reflectant, & curvatis cervicibus in honorem se splendidi orbis inclinent. quod fieri partim ignorantia vitio, partim paganitatis spiritu, multùm tabescimus & dolemus. Quia etsi quidam fortè creatorem potiùs pulchri luminis, quàm ipsum lumen, quod est creatura, venerantur; abstinendum tamen est ab ipsa specie hujus officij; quam cum in nostris invenit quideorum cultum reliquit, nonne hanc secum partem opinionis vetustæ tanquam probabilem retentabit, quam Christianis & impiis viderit esse communem? Abiciatur ergo à consuetudine fidelium damnanda perversitas, nec honor uni Deo debitus, eorum ritibus, qui creaturis serviunt, misceatur. Dicit enim Scriptura divina: *Dominum Deum tuum adorabis, & illi soli servies.* Et beatus Iob, homo sine querela, ut ait

S. Leo Ser.
vii. in Na-
tiv. Domi-
ni.

Matth. 4.
Iob. 1.

R ij

„ Dominus , & continens se ab omni re mala :
 1ob. 31. „ Numquid vidit , inquit , solem , cum fulgeret ,
 „ & lunam incedentem clare , & latatum est in abs-
 „ condito cor meum , & osculatus sum manum
 „ meam , quod est iniquitas maxima , & negatio
 „ contra Deum altissimum . Quid est autem sol ,
 „ vel quid est luna , nisi visibilis creaturæ & cor-
 „ poreæ lucis elementa , quorum unus majoris
 „ claritatis , aliud minoris est luminis ? Sicut enim
 „ alia diurna , alia nocturna sunt tempora , ita di-
 „ versam in luminaribus qualitatem creator insti-
 „ tuit ; cum tamen priùs quàm hæc fierent , &
 „ dies sine solis officio , & noctes sine lunæ mini-
 „ sterio præcessissent . Sed condebantur ista ad fa-
 „ ciendam hominis utilitatem , ut rationale ani-
 „ mal , nec in distinctione mensium , nec in re-
 „ cursu annorum , nec in dinumeratione tempo-
 „ rum falleretur ; cum per inæqualium horarum
 „ impares moras , & dissimilium ortuum signa
 „ manifesta , & annos sol concluderet ; & menses
 „ luna renovaret . Quarto namque , ut legimus ,
 Genes. c.
 1. „ die dixit Deus : *Fiant luminaria in firmamento*
 „ *cœli , & luceant super terram , & dividant inter*
 „ *diem & noctem , & sint in signa & tempora , &*
 „ *in dies & in annos , & sint in firmamento cœli , &*
 „ *luceant super terram .* Expergiscere , ô homo ,
 „ & dignitatem tuæ agnosce naturæ . Recordamur
 „ re te factum ad imaginem Dei : quæ etsi in A-
 „ dam corrupta , in Christo tamen est reformata .
 „ Vtere quomodo utendum est visibilibus crea-
 „ turis , sicut uteris terra , mari , cœlo , aëre , fon-
 „ tibus , atque fluminibus ; & quicquid in eis pul-
 „ chrum atque mirabile est , refer ad laudem &
 „ gloriam conditoris . Noli esse deditus ei lumi-

ni, quo volucres & serpentes, quo bestiae
 & pecudes, quo muscae delectantur, & ver-
 mes. Lucem corpoream sensu tange corporeo;
 & toto mentis affectu illud verum lumen am-
 plectere quod inluminat omnem hominem ve-
 nientem in hunc mundum, & de quo dicit Pro-
 pheta: *Accedite ad eum, & inluminamini, &*
vultus vestri non erubescunt. Si enim templum
 Dei sumus, & spiritus Dei habitat in nobis;
 plus est quod fidelis quisque in suo habet ani-
 mo, quam quod miratur in caelo. Non itaque
 vobis, dilectissimi, hoc aut indicimus, aut sua-
 demus, ut despiciatis opera Dei, aut contra-
 rium aliquid fidei vestrae in his quae Deus bonus
 bona condidit aestimetis; sed ut omni creatura-
 rum specie & universo mundi hujus ornatu ra-
 tionabiliter & temperanter utamini. *Quae enim*
videntur, sicut ait Apostolus, temporalia sunt;
quae autem non videntur, aeterna sunt. Vnde quia
 ad praesentia sumus nati, ad futura autem rena-
 ti; non temporalibus bonis dediti, sed aeternis
 sumus intenti. Et ut spem nostram possimus pro-
 pius intueri, in ipso sacramento natalis Domi-
 ni cogitemus quid naturae nostrae gratia divina
 contulerit. Audiamus Apostolum dicentem:
Mortui enim estis, & vita vestra abscondita est
cum Christo in Deo. Cum Christus apparuerit
vita vestra, tunc & vos apparebitis cum ipso in
gloria.]

In quibus beati Papae & orthodoxi Doctoris
 verbis summopere pensandum est, quia si ope-
 ra manuum Dei non sunt adoranda & colenda,
 nec in honorem Dei; quanto magis opera ma-
 nuum hominum non sunt adoranda & colen-

Genes. 2.

da, nec in honorem eorum quorum similitudines esse dicuntur. Nam si ulla imago esset adoranda vel colenda, creatoris potius esset quam creaturæ. Nempe hominem fecit Deus ad imaginem & similitudinem Dei. Homo autem facere non potest quicquam, in quo sit similitudo hominis in mente ratione. Nam si exprimit utcumque sculpendo vel pingendo aliquam similitudinem corporis aut membrorum; hoc utique exprimit quod minimum est in homine, non quod maximum. Certè si adorandi fuissent homines, vivi magis quàm picti, id est, ubi similitudinem habent Dei, non ubi pecorum, vel, quod verius est, lapidum sive lignorum, vita, sensu, & ratione carentium. Dicit de his beatus Augustinus hoc modo in libro de vera religione: Iusti autem homines, & in uno Deo habentes omnia gaudia sua, quando per eorum facta Deus benedicitur, congratulantur laudantibus. Cùm verò ipsi tanquam ipsi laudantur, corrigunt errantes quos possunt; quos autem non possunt, non eis congratulantur, & ab illo vitio corrigi volunt. Quibus similes vel etiam mundiores atque sanctiores si sunt boni angeli, & omnia sancta Dei ministeria, quid metuemus ne aliquem illorum offendamus, si non supersticiosi fuerimus, cùm ipsis adjuvantibus ad unum Deum tendentes, & ei uni religantes animas nostras, unde religio dicta creditur, omni superstitione careamus?] Et quibusdam interpositis: Religet ergo, inquit, nos religio uni omnipotenti Deo: quia inter mentem nostram, qua illum intelligimus Patrem & Veritatem, id est, lucem interiorem, & illum, nulla interposita creatura est.]

*August. de
vera relig.
c. 5.*

XXIX. In libro XXII. de ciuitate Dei: Fa- « August. de
« 110. Dei lib.
« 22. c. 10.
ciunt autem mirabilia martyres, vel potius
Deus aut cooperantibus aut orantibus eis, ut
fides illa proficiat, qua eos, non deos nostros
esse, sed unum Deum nobiscum habere credamus.
Denique pagani diis suis & templa statuerunt,
& ædificaverunt aras, & sacerdotes instituerunt,
& sacrificia fecerunt. Nos autem martyribus
nostris non templa sicut diis, sed memorias
sicut hominibus mortuis, quorum apud Deum
vivunt spiritus, fabricamus. Nec ibi erigimus
altaria, in quibus sacrificemus martyribus,
sed uni Deo & martyrum & nostri sacrificium
immolamus; ad quod sacrificium, sicut homines
Dei, qui mundum in eius confessione vicerunt,
suo loco & ordine nominantur; non tamen à
sacerdote, qui sacrificat, invocantur. Deo
quippe, non ipsis, sacrificat, quamvis in
memoria sacrificet eorum; quia Dei sacerdos
est, non illorum. Ipsum verò sacrificium,
corpus est Christi, quod non offertur ipsis,
quia hoc sunt & ipsi.] Hætenus beatus Augustinus.

XXX. Hæc est sincera religio, hic mos catholicus,
hæc antiqua patrum traditio; sicut etiam ex libro
Sacramentorum, quem Romana tenet Ecclesia,
facile comprobatur. Hunc venerationis modum
qui supergreditur, aut relinquit, contemnit
disciplinam patris sui, dimittitque legem
matris suæ. Ideo nec gratia capiti eius
addetur, nec torques collo. Teneatur
itaque via regia. Hanc docuerunt Apostoli,
Ecclesiæ magistri; hanc tenuerunt arietes
gregis. Dei ovis enim relinquens pastorem,
aberrans à via qua præcedit aries, hæret in
sentibus, de-

Prov. 11

voratur à lupis. Soli Domino offeramus gloriam & honorem, nec cum simulachris fornicemur, his effecti similes de quibus Deus dicit:

Ezech. 6.

Ego quoque contrivi cor eorum fornicans & recedens à me, & oculos per res varias fornicantes,

2. Petr. 2.

Et Apostolus Petrus: Oculos habentes plenos adulterij, & incessabilis delicti. Hierusalem quoque fornicata dicitur cum filiis Chaldaeorum,

Ezech. 23.

*videns illos in pariete depictos. Adoretur, colatur, veneretur à fidelibus Deus; illi soli sacrificetur, vel mysterio corporis & sanguinis, quo sumus redempti; vel in sacrificio cordis contriti & humiliati. Angeli vel homines sancti amentur, honorentur, caritate, non servitute. Non eis corpus Christi offeratur, cum sint hoc & ipsi. Non ponamus spem nostram in homine, sed in Deo; ne fortè redundet in nos illud propheticum: *Maledictus homo qui confidit in homine, & ponit carnem brachium suum, & à Domino recedit cor ejus. Quod catholici Doctores Ecclesiae etiam in illos redundasse confirmant qui Dominum Iesum Christum purum hominem fuisse credebant, non etiam Deum; & idcirco erant confidentes in homine, ac per hoc maledicti.**

Joann. 17.

XXXI. Nemo se fallat, nemo se seducat, nemo se circumveniat. Quicumque aliquam picturam, vel fusilem sive ductilem adorat statuat, non exhibet cultum Deo, non honorat angelos, vel homines sanctos, sed simulachra veneratur. Agit hoc nimirum versutus & callidus humani generis inimicus, ut sub prae-textu honoris sanctorum, rursus idola introducat, rursus per diversas effigies adoretur; ut aver-

*Epipha.
haes. 79.*

rat nos ab spiritualibus, ad carnalia verò demer-
 gat; ac per omnia simus digni ab Apostolo au-
 dire: *O insensati, quis vos fascinavit? Et: Sic Gal. 3.*
Stulti estis, ut cum spiritu ceperitis, nunc carne
consummemini. Ipse enim Satanas, sicut dicit 2. Cor. 11.
 idem Apostolus, *transfigurat se in angelum lu-*
cis. Denique comestationes & ebrietates intro-
 ducit sub nomine caritatis, superbiam & duri-
 tiam inflexibilem constantiam imperturbati
 animi esse simulat; cœcūmque furorem, zeli
 rectitudinem vocat. Ideo dicit Iohannes Apo-
 stolus: *Nolite omni spiritui credere, sed probate 1. Ioan. 3.*
spiritus, utrum ex Deo sint. Aspiciamus pictu-
 ram quasi picturam, vita, sensu, & ratione ca-
 rentem. Pascatur hac visione oculus. Deum
 verò veneretur animus; qui & sanctis suis vi-
 ctoriae coronam, & nobis intercessionis eo-
 rum tribuit adiutoria.

XXXII. Habuerunt namque & antiqui
 sanctorum imagines vel pictas, vel sculptas, si-
 cut etiam superiùs est ostensum; sed causa histo-
 riæ, ad recordandum, non ad colendum; ut,
 verbi gratia, gesta synodalia, ubi pingebantur
 catholici veritate fulti & victores, hæretici au-
 tem pravi dogmatis mendaciis detectis convi-
 cti & expulsi, ob recordationem firmitatis ca-
 tholicæ fidei, juxta morem bellorum tum exter-
 norum cum civilium ad memoriam rei gestæ;
 sicut & in multis locis videmus. Sed nullus an-
 tiquorum catholicorum unquam eas colendas
 vel adorandas fore existimavit.

XXXIII. Nunc autem error inualescen-
 do tam perspicuus factus est, ut idolatriæ vel
 Anthropomorphitarum hæresi propinquum

aut simile sit adorare figmenta, & spem in eis habere. At quæ huius erroris causa? Fides de corde ablata, tota fiducia in rebus visibilibus conlocata. Sicut autem videntes pictos armatos viros, vel agriculturæ intentos, sive mentes, vel vindemiantes, seu stantes in navibus piscatores, & retia jaculantes, necnon venatores venabulis extensis, cum canibus capreas cervósque persequentes, nec augmentum exercitus, nec adiutorium annui operis, vel aceruos tritici, seu rivulos musti, nec pisces, capreas, & sues ab illis nos accepturos speramus; ita quoque, si viderimus pennatos angelos pictos, prædicantes Apostolos, martyres tormenta patientes, nullum ab imaginibus quas aspiciamus auxilium sperare debemus; quia nec malè possunt facere, nec bene. Rectè nimirum, ob huiusmodi evacuandam superstitionem, ab orthodoxis patribus definitum est picturas in Ecclesia fieri non debere; ne quod colitur, & adoratur, in parietibus depingatur.

*Concl. Elib.
c. 36.*

XXXIV. Illud verò qua præsumptione fit, ut sine Basilica, sine altari, absque sanctorum reliquiis, super eiusmodi figmenta Missæ celebrentur; cum sancti patres in Concilio Carthaginensi statuerint, ut altaria quæ passim per agros aut vias tanquam memoriæ martyrum construuntur, in quibus nullum corpus aut reliquiæ martyrum conditæ probantur, ab Episcopis qui hisdem locis præsunt, si fieri potest, evertantur. Si autem hoc per tumultus populares non finitur, plebes tamen admoneantur, ne illa loca frequentent; ut qui rectè sapiunt, nullam sibi superstitione devicti tenean-

*Codex Canon. Eccl.
Afric. Tit.
23.*

eur; & omnino nulla memoria martyrum pro-
 babiliter acceptetur, nisi ubi corpus aut aliqua
 reliquiæ sunt, aut origo alicujus habitationis,
 vel possessionis, vel passionis fidelissima origine
 traditur. Nam quæ per somnia & inanes quasi
 revelationes quorumlibet hominum ubicun-
 que constituuntur altaria, omnimodo impro-
 bentur.] Fuerunt illis diebus sufficientia hæc
 statuta. Necdum enim error emerferat, quo
 nunc de carbonibus, minióque, vel sinopide
 figuratæ effigies, sanctæ imagines vocarentur,
 & adorandæ prædicarentur.

XXXV. Nec iterum ad sua latibula frau-
 dulenta recurrat astutia, ut dicat se non imagi-
 nes sanctorum adorare, sed sanctos. Clamat
 enim Deus: *Gloriam meam alteri non dabo,* Isa. 42.
nec laudem meam sculptilibus. Et Apostolus de
 Domino nostro mediatore dei & hominum ho-
 mine Christo Iesu: *Propter quod & Deus exal-* Philipp. 2.
tavit illum, & dedit illi nomen, quod est super
omne nomen. Quale verò hoc nomen sit, con-
 sequenter exponit: *Ut in nomine Iesu omne ge-*
nu flectatur, cœlestium, terrestrium, & inferno-
rum, & omnis lingua confiteatur quia Dominus
Iesus Christus in gloria est Dei Patris. Hanc po-
 testatem, laudem, dominationem, hoc nomen
 quod est super omne nomen, nullus sanctus an-
 gelus, nullus sanctus homo sibi usurpat. Angelus
 enim qui usurpavit, vel homo quæ usurpare sua-
 fit, uterq; corrumpitur. Si autem aliquis homo adora-
 tur, vel angelus, præter eum qui & Deus & homo
 & summi esse consilij angelus, Propheta testan-
 te, perhibetur, non est aliud nomen quod sit vel
 super hoc nomen quod est super omne nomen,

aut æquale illi. Sed quia nullus Deo æqualis, nullus alius essentialiter Iesus, id est, Salvator, existit, credamus Apostolo, cedamus divinæ auctoritati; flectamus genu in nomine solius Iesu, quod est super omne nomen; ne si alteri hunc honorem tribuimus, alieni iudicemur à Deo, & dimittamur secundum desideria cordis nostri ire in adinventionibus nostris.

Philipp. 2.

Finit de picturis Agobardus Episcopus.

*LIBER DE DISPENSATIONE
ecclesiasticarum rerum.*

I. **S**ignificavit mihi fidelis ac veneranda dilectio tua, quòd clari & honorati viri per Septimaniam & Provinciam consistentes, de me incessanter obtrectando loquantur; quanquam nec ceteris parcant, dicentes movisse nos, ac præcipuè me, inauditam contentionem, atque discordiam, pro ecclesiasticis rebus; idque inter eos, non solùm detrahendo, sed & comminando, & versutiarum insidias machinando, omnibus modis ac sine intermissione agitari. Ais etiam, nullam eos satisfactionem vel excusationem velle recipere: sed si qua illis rationabiliter, satisfaciendi gratia, à quolibet opposita fuerint, sera hæc & nuper adinventa calumniari. Cuius rei quoniam vult fraternitas tua puram cognoscere veritatem, qualiter videlicet motum asseveratùmque fuerit, maximè de me, quantum vel qualiter in tali disputatione interfuerim, audierim, vel suggesterim, scribo hæc tibi veraciter, prout vis